

De Legioenssteen

Tijdens de opgravingen in Meinerswijk in 1979 wordt een Romeins castellum (fort) gevonden. Deze vondst is een belangrijke ontdekking voor archeologen die meer willen weten over de Romeinse limes. De sporen die worden gevonden, vertellen hoe het fort is opgebouwd en hoe het er uit heeft gezien. De verkleuringen in de grond vertellen echter niet zoveel over hoe het dagelijkse leven in het fort er precies aan toe ging. Daar komt verandering in als er ook losse voorwerpen worden gevonden: dakpannen, aardewerk en muntjes bijvoorbeeld. Misschien wel de meest belangrijke vondst is een grote steen met daarin zeven letters gebeiteld: LEGIMP. Met deze vondst is het voor wetenschappers mogelijk om te bepalen wie er in het fort hebben gewoond.

Afbeelding 1: De castellumsteen die in Meinerswijk gevonden is. Tegenwoordig ligt de steen in het Erfgoedcentrum in Rozet te vinden is.

‘Het eerste legioen Minerva: deugdzaam en trouw’ is de zin die onderzoekers van de zeven letters hebben kunnen maken. Ze komen er namelijk achter dat de zeven letters een Latijnse (de taal van de Romeinen) afkorting zijn. De afkorting verwijst dus naar het eerste legioen van het Romeinse leger, een groot onderdeel met zo’n 5000 soldaten. Dit legioen heeft de bijnaam ‘Minerva’, verwijzend naar de Romeinse godin van de wijsheid en vindingrijkheid. Door hun legioen naar Minerva te vernoemen, hoopte de soldaten dat Minerva hen bij zou staan tijdens veldslagen en met haar vindingrijkheid de strijd zouden winnen.

Afbeelding 2: Doordat soldaten hun eigen uitrusting moesten betalen, zagen ze er allemaal net iets anders uit. Het Romeinse leger was dus niet zo uniform als vaak wordt getoond in films.

Toch gaat het te ver om te denken dat het hele eerste legioen in Meinerswijk heeft gewoond. 5000 mannen zouden nooit in het Arnhemse fort passen. Er was maar plek voor zo’n 500 soldaten. Een klein deel van het hele eerste legioen heeft dus een tijdje in Arnhem geleefd. Daaruit reist wel een belangrijke vraag op: welke mensen zaten er in dat eerste legioen en waar kwamen zij vandaan?

Romeinse burgers en hulptroepen

Doordat soldaten het hele Romeinse Rijk moesten verdedigen, is het totale Romeinse leger erg groot. Om het leger te ordenen, is het opgesplitst in

twee grote groepen: de legioenen en de auxilia. De eerste groep zijn soldaten die Romeins burgerrecht hebben. Dat burgerrecht hebben alle Italiaanse Romeinen, mensen uit rijke, adellijke families of mensen die iets bijzonders voor de Romeinen hebben gedaan. Het burgerrecht betekent dat mensen onder andere mogen stemmen, een bestuursfunctie mogen uitoefenen en stukken land mogen bezitten. De legioenen bestaan dus vrijwel uitsluitend uit mannen van redelijk goede komaf en zij worden goed getraind door hun commandanten.

De tweede groep zijn de auxilia. Dit zijn mensen uit gebieden die door de Romeinen veroverd zijn. Deze soldaten hebben geen burgerrecht. Deze mensen kunnen zich vrijwillig opgeven als soldaat en

moeten dan 25 jaar in het leger dienen. Het lijkt misschien vreemd dat zoveel mensen dit vrijwillig doen, maar als deze soldaten de 25 jaar hebben afgerond (en nog leven), krijgen ze een stuk land, een boerderij, flink wat geld en ook het Romeinse burgerrecht. Dit is voor hen de enige manier om Romeins burger te worden. Ook onder de Bataven, de mensen die in de Romeinse tijd in Nederland wonen, gaan er redelijk wat mensen het Romeinse leger in. Toch kan niet iedereen Romeins soldaat worden. Soldaten moeten hun eigen uitrusting kopen als ze het leger in gaan. Arme mensen kunnen dat niet en mogen dus geen soldaat worden.

Romeinen in Arnhem

Door de steen die in Meinerswijk gevonden is en nu in het Erfgoedcentrum ligt (afbeelding 1), wordt duidelijk dat in het castellum een deel van het eerste legioen heeft gewoond. Dat betekent dat er rond het jaar 220 (de tijd dat de steen bewerkt is) waarschijnlijk soldaten uit Italië, Noord-Spanje en/of Slovenië in het fort hebben geleefd. Uit die gebieden zijn de meeste legionairs afkomstig, aangezien daar ook de meeste mensen burgerrechten hadden.

Toch is het onwaarschijnlijk dat er in de vier eeuwen die het fort heeft bestaan, alleen maar legionairs hebben gewoond. Legionairs worden doorgaans niet ingezet voor de verdediging van de limes. Dit doen vooral de auxilia. Voor de hand liggend zou misschien zijn dat de Bataafse auxilia de grens in Nederland zou bewaken. Zij wonen immers al in die regio. De Romeinen denken daar echter anders over. Zij zijn veel te bang dat de Bataafse soldaten bij opstanden van Bataafse stammen zouden kunnen overlopen en willen dat natuurlijk voorkomen. Daarom worden zij juist naar Engeland verscheept en onder andere ingezet bij de muur van Hadrianus.

Waar de soldaten vandaan kwamen die in andere periodes in Arnhem hebben geleefd, is niet duidelijk. Uit archeologische vondsten bij andere Romeinse forten in Nederland, is gebleken dat deze soldaten vaak van ver kwamen. Zo zijn er sporen gevonden van soldaten uit het hedendaagse Bulgarije, Turkije, Algerije en Spanje. Dat betekent dus dat al die soldaten duizenden kilometers hebben moeten lopen naar deze voor hen vreemde gebieden en daar enkele jaren hebben moeten wonen. Dat zal geen pretje zijn geweest. In hun thuisland waren de klimaten vaak veel warmer en veel minder nat.

De soldaten moeten geregeld last hebben gehad van nattigheid, blijkt wel uit het castellum zelf. Verschillende keren hebben de Romeinen het fort met klei en zand opgehoogd, zodat het water van de Rijn het fort niet zou overspoelen. Het moet voor de soldaten dus best een uitdaging zijn geweest

om 25 jaar lang weg te zijn van huis, aan de andere kant van Europa te wonen, in klimaten die heel anders zijn dan thuis en in omstandigheden die zeker niet altijd comfortabel zijn. Die auxilia moeten dat Romeinse burgerrecht dus wel erg graag gewild hebben.

Afbeelding 3: Een reconstructie van Castellum Hoge Woerd, bij Utrecht. Castellum Meinerswijk zal er waarschijnlijk ook ongeveer zo hebben uitgezien.